

ศึกษาแนวคิดเรื่องอัตตกิลมณฺุโยคตามหลักพระพุทธศาสนา
The Study Concept of Attakilamatthanuyoga or
Self-Mortification according to Buddhism

พระมหาวีรวิชัย วรินโท, ดร.

Phramaha Weeratis Varindho, Dr.^๑

พระมหาไกรวรรณ ชินทตฺติโย, ดร.

Phramaha Kraiwan Chinatuttiyo, Dr.

พระมหาศุภวัฒน์ ฐานวุฑฺโฒ

Phramahasupawat Thanavuddho

แม่ชีกุลภรณ์ แก้ววิลัย, ดร.

Maechee Kulaporn Kaewwilai, Dr.

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องอัตตกิลมณฺุโยคตามหลักพระพุทธศาสนาที่มีกำเนิดและพัฒนาการมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลมีการปฏิบัติตนแบบอัตตกิลมณฺุโยคด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การบำเพ็ญตบะของพวกอเจลล (ซีเปลือย) เป็นต้น เพื่อจะให้พระเจ้าในเบื้องบนเห็นใจและประทานพรให้ตามที่ตนปรารถนา แต่ในทัศนะทางพระพุทธศาสนาการบำเพ็ญอัตตกิลมณฺุโยคโดยการทรมานตนให้ลำบากนั้น เป็นวิธีปฏิบัติของนักบวชภายนอกพระพุทธศาสนา หรือเรียกว่าการบำเพ็ญตบะต่างๆ เป็นวิธีการข่มกิเลสอย่างหนึ่ง เช่น การปฏิบัติของเดียรถีย์มี ๔ ประการ มีตปัสสวัตฺตรเป็นต้น การปฏิบัติทั้งหมดนี้เป็นแนวคิดหรือทฤษฎีที่เรียกว่า การปฏิบัติตนแบบอัตตกิลมณฺุโยคที่ปรากฏแพร่หลายในสมัยพุทธกาล ส่วนการปฏิบัติตนในทางตรงกันข้ามด้วยความพยายามที่แน่นแฟ้นเพื่อให้เกิดศีล สมาธิ และปัญญา แม้จะก่อให้เกิดความเจ็บปวดสักรั้ไรก็ไม่จัดเป็นอัตตกิลมณฺุโยค หากแต่เป็นมัชฌิมาปฏิปทา คือทางสายกลาง ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ ๘ ที่พระพุทธองค์ตรัสสอน เป็นการปฏิบัติที่ทำให้เจ้าชายสิทธัตถะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเป็นการแก้ไขอัตตกิลมณฺุโยคดังได้อธิบายมาแล้ว

คำสำคัญ : แนวคิด, อัตตกิลมณฺุโยค, ตามหลักพระพุทธศาสนา

^๑ อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Abstract

This academic article aims at the study concept of Attakilamatthanuyoga or Self-mortification according to Buddhism which originated and developed since the Buddha's time. It found various types of self-mortification practice such as self-mortification practice of Acelaka or a nudist, etc., to show God and begging for his mercy to give them the blessings as their wishes. However, in the view of Buddhism, this self-mortification was denied and seen only in other sages out of Buddha's teaching. It was a traditional code of practice for suppressing some defilement, for example, the 4 practices of Titthiyas such as Tapassivatta or extreme practical code etc. These all of practice were basic codes of practice for spiritual seeks found in Buddha's time in several places which were included in Self-mortification of Attakilamatthānuyoga. Buddha allowed only the right practices which are opposite from such practice but enhancing and leading to right morality, concentration and wisdom. This, in turn, even being hard but is not hold as self-mortification but called as Majjhimāpaṭipadā or middle way which composes of the Noble Eightfold paths taught by only Buddha. This noble path leads Siddhattha prince to get realization becoming the Perfect Enlightened One or Buddha and it is the way to correct the said Attakilamatthānuyoga into the right practice.

Keywords: Concept, Self-mortification, Buddhism

๑. บทนำ

การบำเพ็ญอรรถกถาญาณโยค เป็นแนวคิดที่นิยมปฏิบัติกันในสมัยนั้น โดยการทรมาณตนให้ลำบากด้วยวิธีการต่างๆ เป็นแนวคิดที่ว่า เมื่อทำเช่นนั้นแล้วจะบรรลุพระอรหันต์ และถือว่าการปฏิบัติเช่นนี้เป็นการเป็นอยู่ของพระอรหันต์^๒ พระพุทธองค์ทรงเคยปฏิบัติมาแล้วตอนบำเพ็ญทุกรกิริยา เช่น ทรงเริ่มขบฟันแน่นเอาลิ้นดุนที่เพดานแล้วกลืนลมหายใจเป็นต้น การบำเพ็ญทุกรกิริยาเช่นนี้ทำให้พระองค์ประสบทุกขเวทนาอย่างแรงกล้า จนที่สุดบริโภคอาหารอ่อนให้น้อยลง จนกระทั่งบริโภคอาหารเท่าเยื่อในเมล็ดบัว ร่างกายซูบผอมลงมีแต่หนังติดกระดูก ลูบไปตามตัวด้วยฝ่ามือ ขนมีรากอันนำหลุดตกลงจากกาย^๓ จนอวัยวะใหญ่่น้อยเป็นเหมือนเถาวัลย์ เนื้อที่ตะโพกมีสัณฐานดังเท้าอูฐ ซีโครงโครงเหมือนกลอนศาลาอันเก่าคร่ำคร่า ดวงตาลมกลิ้งอยู่ในกระบอกตา ผิวหนังสีระชะ เที่ยวุ่นเหมือนน้ำเต้าอ่อนที่ตัดมาแต่ยังสด ถูกแดดเผาเที่ยวุ่นเช่นเดียวกัน ฟันทองที่จับเข้าก็ถูกถึงกระดูกสันหลัง จะจับกระดูกสันหลัง ก็จับเข้าก็ถูกถึงฟันทองเมื่อลุกขึ้นด้วยคิดว่าจะถ่ายปัสสาวะหรืออุจจาระ ก็เซล้มราบอยู่ ณ ที่นั่นเอง พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยาอย่างยิ่งยวด แต่ก็ไม่สามารถตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ต่อมา พระองค์ทรงเลิกบำเพ็ญทุกรกิริยาหันมาปฏิบัติทางสายกลางจนตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วทรงแสดงปฐมธรรมเทศนาประกาศว่า ที่สุดโต่ง ๒ อย่าง ที่บรรพชิตไม่ควรเสพ คือ กามสุขัลลิกานุโยคและอรรถกถาญาณโยคในธรรมจกกับปวัตตนสูตร^๔ เป็นการปฏิเสธแนวความคิดของเจ้าลัทธิทั้งหลายโดยสิ้นเชิง ในบทความนี้ผู้เขียนจะขอล่าเฉพาะอรรถกถาญาณโยคเท่านั้นว่า เป็นการปฏิบัติที่ทรมาณอย่างเดียว ไม่เกิดประโยชน์ทั้งร่างกายและจิตใจ เป็นการปฏิบัติที่เหนื่อยเปล่าหาคุณค่าและประโยชน์มิได้ เป็นการปฏิบัติที่ไม่เป็นไปเพื่อความพ้นทุกข์ มีแต่ความทุกข์และทุกข์ใจ เป็นการปฏิบัติที่ไม่เป็นไปเพื่อการอบรมจิต เพราะไม่เป็นการพัฒนาจิตใจเลย เป็นการปฏิบัติที่ไม่ใช่ทางของพระอริยะ เป็นการปฏิบัติที่หาประโยชน์มิได้ เป็นการปฏิเสธแนวความคิดของเจ้าลัทธิทั้งหลาย

พระพุทธองค์เมื่อทรงปฏิเสธอรรถกถาญาณโยค คือ การทรมาณตนให้ลำบากและการบำเพ็ญตบะต่างๆ แล้ว พระองค์ไม่ได้ทรงดำเนินแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ทรงหาทางออกให้กับสังคมทุกชนชั้นในสมัยนั้น คือตรัสสัมชฌิมาปฏิปทา คือ ทางสายกลางอันเป็นทางออกแห่งความพ้นทุกข์ได้ เมื่อผู้ปฏิบัติหลีกเลี่ยงการปฏิบัติที่ สุดโต่ง ๒ อย่างนี้แล้วก็จะพบทางสายกลางที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา และตรัสว่า บรรดาธรรมเหล่านั้น โลภะโทสะและโมหะเป็นบาป มัชฌิมาปฏิปทามีอยู่เพื่อละโลภะโทสะและโมหะ เป็นปฏิปทาก่อให้เกิดจักขุ ก่อให้เกิดญาณ เป็นไปเพื่อสงบระงับ เพื่อบูชา เพื่อบริหาร เพื่อบริหาร คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ มีสัมมาทิฐิเป็นต้น^๕ เป็นการปฏิเสธวัฒนธรรมเก่าๆ ของสังคมชาวอินเดียในสมัยพุทธกาล ที่เชื่อแนวทางอรรถกถาญาณโยค คือ การบำเพ็ญตบะต่างๆ ว่าเป็นทางแห่งการพ้นทุกข์ ทรงประกาศคำสอนแนวใหม่ที่ขัดแย้งกับคำสอนของเจ้าลัทธิทั้งหลายในสมัยนั้น ซึ่งมีเจ้าลัทธิบางคนได้มีการทดลองโดยส่งสาวกของตนไปได้ว่าที่ พระพุทธเจ้า ถึงแนวความคิดของใครถูกต้องกว่ากันระหว่างพระพุทธศาสนาที่ยึดถือทางสายกลาง กับเจ้าลัทธิทั้งหลายที่ยึดแนวทางอรรถกถาญาณโยค จนเป็นเหตุให้มีการเปลี่ยนศาสนาเลยก็มี

^๒ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๓๓/๔๐๓.

^๓ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๓๔/๔๐๔.

^๔ วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓/๒๐, ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๐๘๑/๕๙๒, ข.อป. (ไทย) ๓๑/๓๐/๔๘๒.

^๕ ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๓/๓๑.

๒. กำเนิดและพัฒนาการของอรรถกถาโยค

สิ่งใดๆ ในโลกนี้ล้วนมีการกำเนิดและพัฒนาการมาแล้วทั้งสิ้น มนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์มีความเชื่อในเรื่องของธรรมชาติ เช่น ความสว่าง ความมืด ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ เป็นต้น โดยเชื่อว่าธรรมชาติเหล่านั้นมีตัวตน มีอำนาจพิเศษสามารถก่อให้เกิดคุณและโทษแก่มนุษย์ได้ ความเชื่อเรื่องผีสังเวทดาพระภูมิเจ้าที่แม่ย่านางเรือเทพารักษ์ เป็นต้น และความเชื่อในปัญญาของมนุษย์ที่ใช้เหตุผลมีความคิดเป็นของตนเอง ไม่ขึ้นกับอำนาจที่มองไม่เห็นใช้ปัญญาอันลึกซึ้งไตร่ตรองจนเห็นความเป็นจริง ซึ่งเป็นมูลเหตุให้เกิดศาสนาที่สำคัญศาสนาหนึ่งคือพระพุทธศาสนา การบำเพ็ญอรรถกถาโยคก็เช่นเดียวกันมีกำเนิดและพัฒนาการมาจากทฎฐิติ ๖๒ ประการตามที่ปรากฏในพรหมชาลสูตร^๖ ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแนวความคิดหรือทฤษฎีของเจ้าลัทธิทั้งหลายที่มีความเห็นคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง

ลัทธิต่างๆ ในสมัยพุทธกาลนั้น อรรถกถาโยคมีการพัฒนาการของทฤษฎีที่จะประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เจ้าลัทธิบางคนไม่ได้บรรลุสาระความเป็นสมณะแต่เพียงสอนธรรมแก่คนอื่นว่าสิ่งนี้มีประโยชน์ สิ่งนี้เป็นความสุขของพวกท่านทั้งหลาย ผู้ฟังไม่เชื่อถือก็ตั้งลัทธิไม่ได้ เจ้าลัทธิบางคนไม่ได้บรรลุความเป็นสมณะแต่เพียงสั่งสอนคนอื่น แต่ผู้ฟังเชื่อถือก็ตั้งลัทธิได้ เกณฑ์การตัดสินที่จะเป็นตัวชี้วัดว่าพัฒนาการแนวความคิดของผู้ใดที่จะเข้าสู่กระบวนการพัฒนามาสู่ความนิยมของสังคมสมัยพุทธกาลนั้นจนถึงปัจจุบันนี้ ฉะนั้น แนวคิดหรือทฤษฎีที่ว่าด้วยการทรมานตนเองของนิครนถ์นาฏบุตรซึ่งเรียกว่าศาสนาเซนนั้น ถือได้ว่าการพัฒนาการมาจากแนวคิดมาจากทฎฐิติ ๖๒ ประการ คือถือความมื่ออยู่ถาวรของอรรถกถาหรือชีวิตมั่น ส่งเสริมวิธีการบำเพ็ญเพียรแบบทรมานตนเอง ที่พระพุทธศาสนาเรียกว่าการบำเพ็ญอรรถกถาโยค^๗ ส่วนการตายที่ชาวเซนถือว่าได้บุญมากมีอานิสงส์มากคือ การอดอาหาร ดังปรากฏเรื่องราวของพระบิดาและพระมารดาของพระมหาวิระ ได้ปฏิบัติธรรมอย่างอุกฤษคือ การยอมอดอาหารจนสวรรคตลงด้วยการบำเพ็ญตบะดังกล่าว^๘ ซึ่งเป็นแนวคิดอรรถกถาโยคแบบสุดโต่งในศาสนาเซน

๓. ประเภทของบุคคลที่ปฏิบัติตามอรรถกถาโยค

ความเชื่อของบุคคลในสมัยพุทธกาล มีสาเหตุมาจากการที่ตนมีความเป็นอยู่แร้นแค้น มีการเอาไรต์เอาเปรียบกัน ผู้มีอำนาจมากกว่ารังแกผู้ที่อ่อนแอกว่า ดังนั้น ชีวิตของผู้คนในสมัยนั้นจึงหาความสุขได้ยาก ดังนั้นจึงแสวงหาแนวทางที่จะปรับปรุงชีวิตให้ดียิ่งขึ้นด้วยวิธีการต่างๆ ตามความเชื่อของตนจึงเป็นบ่อเกิดของเจ้าลัทธิอรรถกถาโยค คือ

๑. เจ้าลัทธิชื่อว่านิครนถ์นาฏบุตร^๙
๒. พวกเดียรถีย์
๓. พวกอเจลล
๔. พวกอาชีวก เป็นต้น

นักบวชภายนอกพระพุทธศาสนาเหล่านี้ เกิดมาจากอิทธิพลของอาศรม ๔ เพราะภายหลังจากอุปนิษิตและอาศรม ๔ แล้ว นักบวชและนักพรตทั้งหลายก็เพิ่มมากขึ้น ในระยะนี้จึงมีผู้เปรียบเทียบกับ มี

^๖ ที.สี. (ไทย) ๙/๒๘/๑๑.

^๗ ม.อุ. (ไทย) ๑๔/๓๒๔/๓๙๑.

^๘ ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, ดร., ปรัชญาอินเดีย, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๕), หน้า ๒๒๓.

^๙ วิจิตร เกิดวิสิษฐ์, รศ., ปรัชญาครูหกในสมัยพุทธกาล, (กรุงเทพมหานคร: พรตีวารพิมพ์, ๒๕๓๑), หน้า ๑.

นักบวชออกแสวงบุญเร่ร่อนไปมาในชมพูทวีปเหมือนแมลงเม่าในต้นฤดูฝน^{๑๐} ดูเหมือนจะเป็นยุคที่คนในอินเดียเบื่อโลก เพื่อสังคมอันเลวร้ายในครั้งนั้นจึงหันไปหาความสุข ความเสรีภาพทางจิตด้วยการเป็นนักบวช นักจาริกซึ่งห่างไกลไปจากกรอบและความยุ่งเหยิงของสังคม ด้วยการแสวงหาความหลุดพ้นหรือความพ้นทุกข์โดยวิธีการต่างๆ กัน เช่น การทรมานตนเองให้ลำบาก เป็นต้น

แนวคิดหรือทฤษฎีอัตตกิลมณานิโยคของเจ้าลัทธิเหล่านั้น แสดงให้เห็นว่าคนในสังคมสมัยพุทธกาลมีความสนใจเรื่องการบำเพ็ญเพียรด้วยการทรมานตนเองว่า เป็นทางแห่งความพ้นทุกข์ จึงมีนักคิดมากมายพยายามเสนอแนวคิดต่างๆ ออกมาเพื่อแก้ไขปัญหาให้แก่ผู้คนที่สงสัยในเรื่องดังกล่าวแล้วจึงเป็นที่นิยมและบำเพ็ญกันในสมัยพุทธกาล

๔. ทศนะของพระพุทธศาสนาต่อการปฏิบัติตามหลักอัตตกิลมณานิโยค

๑. เป็นการปฏิบัติที่มีความทุกข์เป็นเบื้องหน้า

การบำเพ็ญอัตตกิลมณานิโยคโดยการทรมานตนให้ลำบากนั้น ในทศนะของพระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นการปฏิบัติที่มีความทุกข์เป็นเบื้องหน้า พระพุทธเจ้าทรงเปรียบอัตตกิลมณานิโยคเป็นเหมือนทางใหญ่ที่ไม่ควรเที่ยวสัญจร เพราะเมื่อพระพุทธองค์ได้ตรัสรู้ พระสัพพัญญุตญาณแล้วตรัสเทศนาโปรดปัญจวัคคีย์ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวันว่า อัตตกิลมณานิโยค คือ การประกอบความเพียรในการทรมานตนให้ลำบาก^{๑๑} อันประกอบด้วยวัตรปฏิบัติอันให้เกิดความทุกข์นั้น ได้แก่ วัตรปฏิบัติแห่งเดียรฉัตรนี้ครณธ์ทั้งหลาย มิได้เป็นวัตรปฏิบัติแห่งพระอรหันต์ทั้งหลายหาประโยชน์ได้ นี่เป็นทางใหญ่ บุคคลที่ปฏิบัติผิดนั้น ก็เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสาร หาที่สุดไม่ได้บุคคลที่ประกอบด้วยวัตรปฏิบัติอันผิดนี้มีทั้งทุกข์ทางกายและทุกข์ทางใจ

เมื่อพระพุทธองค์ประทับ ณ ป่าที่ให้อภัยแก่เนื้อชื้อกัณณกถละใกล้เมืองอุชฺฌุณฺญา มีนักบวชซีเปลือยชื่อกัสสปะ^{๑๒} ได้เข้าไปเฝ้ากราบทูลถามว่า พระสมโคตมทรงติการบำเพ็ญตบะทุกชนิดทรงกล่าวโทษผู้บำเพ็ญตบะมีชีวิตอยู่อย่างปอนๆ ไข้หรือไม่^{๑๓} พระองค์ตรัสตอบปฏิเสธ และทรงชี้แจงตามความเป็นจริงว่า ผู้บำเพ็ญตบะมีชีวิตอยู่อย่างปอนๆ บ้าง อยู่อย่างมีทุกข์เพราะบุญน้อย บางพวกตายไปแล้วเกิดในอบายวินิบาต นรก ก็มี เมื่อทรงรู้เห็นตามเป็นจริงอย่างนี้ จึงตรัสการบำเพ็ญตบะทุกชนิด และกล่าวโทษผู้บำเพ็ญตบะที่มีชีวิตอยู่อย่างปอนๆ มีชีวิตเศร้าหมองโดยส่วนเดียว^{๑๔} ซีเปลือยชื่อกัสสปะกราบทูลถึงข้อวัตรปฏิบัติต่างๆ ของสมณพราหมณ์เหล่านั้น ที่จัดเป็นความเป็นสมณะ ความเป็นผู้ประเสริฐหรือ เช่น การเปลือยกาย ยืนถ่ายอุจจาระปัสสาวะ และกินอาหารเลียมือที่เลอะ การบริโภคอาหาร ๑๕ วันต่อมือน^{๑๕} เป็นต้น พระองค์ตรัสตอบว่า ผู้ประพฤตินั้น ถ้าไม่เจริญ ไม่ทำให้เจริญแจ้งซึ่งความสมบูรณ์ด้วยศีล ความสมบูรณ์ด้วยสมาธิ และความสมบูรณ์ด้วยปัญญา ก็ชื่อว่าไกลจากความสมณะ ไกลจากความเป็นผู้ประเสริฐ^{๑๖}

๒. เป็นการปฏิบัติที่ทรมานตนให้เจ็บปวดอย่างเดียว

^{๑๐} หลวงวิจิตรวาทการ, ศาสนาสากล เล่มที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ส.ธรรมภักดี, ๒๔๙๗), หน้า ๓๒๗.

^{๑๑} คณะศิษยานุศิษย์วันล้ออายุ ท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ สวนโมกขพลาราม, อินเดียน้อย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ที.พี พรินท์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๐๘.

^{๑๒} ที.สี. (ไทย) ๙/๓๘๑/๑๖๑.

^{๑๓} ที.สี. (ไทย) ๙/๓๘๒/๑๖๑.

^{๑๔} ที.สี. (ไทย) ๙/๓๘๓/๑๖๑.

^{๑๕} ที.สี. (ไทย) ๙/๓๘๔/๑๖๕.

^{๑๖} ที.สี. (ไทย) ๙/๓๘๗/๑๖๖.

การบำเพ็ญอัฐกิลมณญโคโดยการทรมานตนให้ลำบากนั้น ในทัศนะของพระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นการปฏิบัติที่ทรมานตนให้เจ็บปวดอย่างเดียวเช่น การปฏิบัติของพวกอาชีวก คือพวกผู้เลี้ยงชีพจากคนอื่น^{๑๗} เป็นการปฏิบัติโดยการทรมานตนเองให้ลำบาก มีวัตรคือการนั่งกระโหย่งบ้าง วัตรคือการเลียนแบบค่างควอนนอนห้อยหัวลงแผ่นดินบ้าง วัตรคือการนอนบนหนามบ้าง วัตรคือการก่อกองไฟกองล้อมรอบตัวเอง เป็นต้นบ้าง การปฏิบัติวัตรในการบำเพ็ญตะบะของพวกอเจลล มีประพจน์เป็นคนเปลือย มีภิกษาในที่เลี้ยงสุนัขเป็นอาหารบ้าง ยังบำเพ็ญตะบะโดยนุ่งผ้าปานบ้าง ผ้าแถมกันบ้าง ผ้าห่อศพบ้าง ผ้าบังสุกุลบ้าง ผ้าเปลือกไม้บ้าง หนังสือนั่งบ้าง หนังสือนั่งห้อยบ้าง ผ้าคกรองบ้าง ผ้าเปลือกปอกรองบ้าง ผ้าผลไม้มกรองบ้าง ผ้ากัมพลทำด้วยผมคนบ้าง ผ้ากัมพลทำด้วยขนสัตว์บ้าง ผ้าทำด้วยขนปีกนกเค้าบ้าง ถอนผมและหนวดอยู่เสมอบ้าง ยืนตลอดเวลาบ้าง เดินกระโหย่งเหยียบพื้นไม้เต็มเท้าบ้าง นอนบนหนามบ้าง นอนบนแผ่นกระดานบ้าง นอนบนเนินดินบ้าง นอนตะแคงข้างเดียวบ้าง หมักหมมด้วยธูลีบ้าง อยู่กลางแจ้งบ้าง นั่งบนอาสนะตามตลาดไว้บ้าง บริโภคคูถเป็นต้นบ้าง การบำเพ็ญทุกรกิริยาและการบำเพ็ญตะบะด้วยวิธีการต่างๆ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น บุคคลผู้ปรารถนาจะพ้นจากวิภวสงสารและหลงปฏิบัติตามลัทธิภายนอกพระศาสนานี้ มีแต่จักได้ความลำบากกายเสียเปล่า^{๑๘} เป็นการปฏิบัติที่ทรมานตนให้เจ็บปวดอย่างเดียว

๓. เป็นการปฏิบัติที่หาประโยชน์มิได้

การบำเพ็ญอัฐกิลมณญโคโดยการทรมานตนเองให้ลำบากนั้น ในทัศนะของพระพุทธศาสนา เป็นการปฏิบัติที่หาประโยชน์มิได้ มีผลอันเกิดจากปฏิบัติอัฐกิลมณญโคที่ พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า เป็นความลำบาก ไม่ใช่ของพระอริยะ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์หรือหาประโยชน์มิได้^{๑๙} เป็นการปฏิบัติที่สุดโตรงบุคคลผู้หวังพระนิพพานหรือความเป็นอริยะควรหลีกเลี่ยงเสีย การทรมานตนเองให้เกิดความลำบากนั้น เป็นแนวคิดของนักบวชภายนอกพระพุทธศาสนาที่นิยมบำเพ็ญกันในสมัยพุทธกาล เพราะมีความเชื่อว่าความเป็นอยู่ที่สุขสบายจะทำให้คนเรายังยึดติดอยู่กับความสุขทางร่างกาย และเป็นการพอกพูนกิเลสมากขึ้น ดังนั้นนักบวชในสมัยพุทธกาลจึงต้องละเว้นการบริโภคอาหาร หรือบริโภคอาหารให้น้อยลงเป็นต้น และมีแนวคิดที่ว่าการไม่ปกปิดร่างกายด้วยเสื้อผ้าอาภรณ์ต่างทั้งหลายนั้น เพื่อทำลายความพอใจในกามสุขให้หมดสิ้นอันจะนำมาซึ่งความสุขชั่ววันจันทร์ เข้าสู่สภาวะที่ไม่มีมีความชราความเจ็บป่วยและความตาย ความตายเท่านั้นคือโมกษะอันแท้จริง^{๒๐}

บุคคลทั่วไปต้องใช้เครื่องนุ่งห่มเพื่อปกปิดร่างกายที่ทำให้เกิดความละอายน ป้องกันความหนาว ความร้อนยุงและเห็บเป็นต้น นักพวคนักบวชภายนอกพระพุทธศาสนานั้นกลับไม่ปกปิดร่างกายยิ่งกว่านั้น เมื่ออากาศหนาวพวกเขาจะลงไปแช่ในน้ำเย็น เมื่ออากาศร้อนก็ไปยืนหรือนอนกลางแจ้ง หรือก่อกองไฟรอบๆ ทั้ง ๔ ทิศโดยมีพระอาทิตย์อยู่เหนือศีรษะที่เรียกว่า ปัญจพรต พรตที่ใช้ความร้อน ๕ ชนิด บางพวกไม่นอนบนเตียงแต่นอนบนพื้นดิน หรือนอนบนกิ่งไม้มีหนามบางชนิด บางพวกนั่งกระโหย่งโดยไม่ขยับตัวเป็นวันๆ บางพวกยืนอย่างเดียวโดยไม่เปลี่ยนอิริยาบถ บางพวกผูกขาไว้กับกิ่งไม้ห้อยหัวลงมา และบางพวกก็เอาศีรษะยื่นต่างเท้าเป็นต้น นี่เป็นวิธีการต่างๆ ที่พวคนักบวชภายนอกพระพุทธศาสนาได้นิยม

^{๑๗} สิริวิวัฒน์ คำวันสา, รศ., *พุทธศาสนาในอินเดีย*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร, ๒๕๔๕), หน้า ๒๓.

^{๑๘} พร รัตนสุวรรณ, *ปฏิภาณมัจฉกัปปวัตตนสูตร*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๐), หน้า ๖๑.

^{๑๙} โย จายี *อัฐกิลมณญโค ทุกโข อนริโย อนตถสยหิโต*; ม.อ. (บาลี) ๑๔/๓๒๔/๒๙๗, ม.อ. (ไทย) ๑๔/๓๒๔/๓๙๑.

^{๒๐} ทองหล่อ วงษ์ธรรม, ดร., *ปรัชญาอินเดีย*, หน้า ๒๑๐.

ประเพณีปฏิบัติกันในสมัยพุทธกาลว่า เป็นหนทางแห่งความพ้นทุกข์ เป็นหนทางแห่งพระอริยะ เป็นหนทางแห่งพระอรหันต์ และเป็นหนทางแห่งพระนิพพาน

ในทัศนะของพระพุทธศาสนาพระพุทธองค์ ทรงคัดค้านแนวคิดของเจ้าลัทธิทั้งหลายเหล่านั้นว่าเป็นหนทางแห่งความลำบาก เป็นหนทางที่ไม่ใช่ของพระอริยะ เป็นหนทางที่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์^{๒๑} และทรงตำหนิการบำเพ็ญตบะทุกชนิดทรงกล่าวโทษผู้บำเพ็ญตบะที่มีชีวิตอยู่อย่างปอนๆ^{๒๒} และทรงชี้แจงตามความเป็นจริงว่า ผู้บำเพ็ญตบะที่มีชีวิตอยู่อย่างปอนๆ บ้าง อยู่อย่างมีทุกข์เพราะบุญน้อย บางพวกตายไปแล้วเกิดในอบาย วินิบาต นรก ก็มี เมื่อทรงรู้เห็นตามเป็นจริงอย่างนี้ จึงตรัสการบำเพ็ญตบะทุกชนิด และกล่าวโทษผู้บำเพ็ญตบะที่มีชีวิตอยู่อย่างปอนๆ มีชีวิตเศร้าหมองโดยส่วนเดียว^{๒๓}

๕. บทสรุป

แนวคิดการบำเพ็ญอรรถกถาญาณโยคานั้น มีกำเนิดและพัฒนาการมาจากมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่มีความเชื่อในเรื่องของธรรมชาติ โดยเชื่อว่าธรรมชาติเหล่านั้นมีตัวตน มีอำนาจพิเศษสามารถก่อให้เกิดคุณและโทษแก่มนุษย์ทั้งหลายได้ จึงมีการปฏิบัติแบบอรรถกถาญาณโยคด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การทรมานตนเองให้ลำบากเป็นต้น เพื่อจะให้พระเจ้าในเบื้องบนเห็นใจและประทานพรให้ตามที่ตนปรารถนา และมีความเชื่อในพระเจ้าทั้งหลายที่ทำหน้าที่แตกต่างกันไป มีการเข้าถึงโมกษะเป็นต้น แต่ในพระพุทธศาสนามีความเห็นว่า แนวคิดอรรถกถาญาณโยคมีกำเนิดและพัฒนาการมาจากทฤษฎี ๖๒ ประการตามที่ปรากฏในพรหมชาลสูตร ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงแนวคิดของเจ้าลัทธิชื่อว่าอินครณญาณบุตร ที่มีความเห็นที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ในทัศนะของพระพุทธศาสนาการบำเพ็ญอรรถกถาญาณโยคโดยการทรมานตนให้ลำบากนั้น เป็นวิธีปฏิบัติของนิกบวชภายนอกพระพุทธศาสนา หรือเรียกว่าการบำเพ็ญตบะต่างๆ เป็นวิธีการข่มกิเลสอย่างหนึ่งโดยการทรมานตัวเอง เป็นวิธีปฏิบัติที่นิกบวชทั้งหลายที่นิยมบำเพ็ญกันในสมัยพุทธกาลเช่น การปฏิบัติของเดียรถีย์มี ๔ ประการ มีตปัสสวัตร เป็นต้น การบำเพ็ญตบะของพวกอเจลก (ซีเปลือย) มีการปฏิบัติแบบอรรถกถาญาณโยคอย่างสุดโต่ง การปฏิบัติของอาชีวกเช่น อุกกุฏิกกัปปธานวัตร วัตรคือการนั่งกระโหย่งเป็นต้น การปฏิบัติทั้งหมดที่กล่าวมาแล้ว เป็นแนวคิดหรือทฤษฎีของผู้ตั้งขึ้นที่เรียกกันว่า การปฏิบัติแบบอรรถกถาญาณโยค ที่ปรากฏแพร่หลายในสังคมอินเดียสมัยพุทธกาล ส่วนความเชื่อเรื่องการบำเพ็ญอรรถกถาญาณโยคที่เกิดขึ้นในสังคมไทยนั้น เป็นการปฏิบัติที่ไม่ส่งเสริมให้เกิดศีลสมาธิ และปัญญา แต่จุดประสงค์เพียงเพื่อให้เกิดความทุกข์ทรมานจัดเป็นอรรถกถาญาณโยค ส่วนการปฏิบัติในทางตรงกันข้ามด้วยความพยายามที่แน่วแน่ เพื่อให้เกิดศีล สมาธิ และปัญญา แม้จะก่อให้เกิดความเจ็บปวดสักเท่าไร ก็ไม่จัดเป็นอรรถกถาญาณโยค หากแต่เป็นมัชฌิมาปฏิปทา คือ ทางสายกลางอันได้แก่ อริยมรรคมีองค์ ๘ ที่ พระพุทธองค์ทรงตรัสสอน เป็นการปฏิบัติที่ทำให้พระพุทธองค์ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นศาสดาเอกของโลก และเป็นหลักแก้ไขอรรถกถาญาณโยคดังได้อธิบายมาแล้ว

^{๒๑} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๓๒๔/๓๙๑.

^{๒๒} ที.สี. (ไทย) ๙/๓๘๒/๑๖๑.

^{๒๓} ที.สี. (ไทย) ๙/๓๘๓/๑๖๑.

บรรณานุกรม

คัมภีร์พระไตรปิฎกและหนังสือภาษาไทย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเดปีฎกั ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๐๖.

_____ . พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

คณะศึกษานูศิษย์วันล้ออายุ ท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ สวนโมกขพลาราม. อินเดียน้อย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ที.พี. พรินท์, ๒๕๓๙.

ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, ดร., ปรัชญาอินเดีย. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรินต์ติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๕.

พร รัตนสุวรรณ. ฎีกาธัมมจักกัปปวัตตนสูตร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๐.

วิจิตร เกิดวิศิษฐ์, รศ. ปรัชญาครุหกในสมัยพุทธกาล. กรุงเทพมหานคร: พรศิวกการพิมพ์, ๒๕๓๑.

สิริวัฒน์ คำวันสา, รศ. พุทธศาสนาในอินเดีย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร, ๒๕๔๕.

หลวงวิจิตรวาทการ. ศาสนาสากล เล่มที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ส.ธรรมภักดี, ๒๔๙๗.